

Murray N. Rothbard

Anatomia statului

Traducere de Gabriel Mursa

Liberalis
2021

Murray N. Rothbard (1926 - 1995) a fost unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai Școlii austriece de economie. A fondat *Center for Libertarian Studies*, *Journal of Libertarian Studies*, *Review of Austrian Economics* și a scris nenumărate cărți, printre care *Man, Economy, and State*, *Power and Market*, *The Ethics of Liberty*, *For a New Liberty*, *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought*, *America's Great Depression*, *What Has Government Done to Our Money?*, *Conceived in Liberty*. A predat teorie economică la Brooklyn Polytechnic Institute și University of Nevada.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ROTHBARD, MURRAY N.

Anatomia statului / Murray N. Rothbard ; trad. de Gabriel Mursa. - Breazu : Liberalis, 2020
ISBN 978-606-94888-8-1

I. Mursa, Gabriel (trad.)

330

CUPRINS

Prefață	7
I. Ce nu este statul	21
II. Ce este statul.....	25
III. Cum își asigură statul supraviețuirea	31
IV. Modul în care statul își depășește atribuțiile.....	45
V. De ce se teme statul.....	59
VI. Cum relaționează statele	63
VII. Istoria ca dispută între puterea statală și puterea socială	71
<i>Alte titluri ale colecției</i>	75

PREFAȚĂ

Opera prodigioasă a lui Murray Rothbard cuprinde lucrări de economie, istorie, etică libertariană și filosofie anarhistă extrem de variate sub raportul tematicii și întinderii. Alături de cărți monumentale (de peste 1.000 sau chiar 1.600 de pagini) precum *Om, economie și stat* (1962) și *Conceput în libertate* (1975), întâlnim lucrări elaborate sub forma unor eseuri extinse sau broșuri (de circa 60 de pagini), precum *Educația: liberă sau obligatorie* (1975) și *Anatomia statului* (1965). Indiferent de subiect și întindere, toate aceste lucrări reflectă erudiția, capacitatea de a reda esența informațiilor colectate, forța argumentativă și, pe alocuri, spiritul polemic al autorului.

Citorii opusculului *Anatomia statului* vor recunoaște cu ușurință principalele surse de idei ale autorului. Avem în vedere aici, în mod particular, lucrările lui Frédéric Bastiat – *Statul* (1848), John Caldwell Calhoun – *Un studiu despre stat* (1851), Herbert Spencer – *Omul împotriva statului* (1884), Franz Oppenheimer – *Statul: istoria și dezvoltarea sa văzute din*

perspectivă sociologică (1908), J. Allen Smith - *Creșterea și decadența statului constituțional* (1930), Albert Jay Nock - *Inamicul nostru, statul* (1935) și Frank Chodorov - *Ascensiunea și decăderea societății* (1959). Leitmotivul tuturor acestor lucrări (inclusiv al contribuției rothbardiene) este punerea în antiteză a *individului*, care dorește să-și întrebuițeze liber și pașnic facultățile sale fizice, psihice, intelectuale și morale în cadrul producției și schimbului de produse, cu *agenția statală*, care își extrage prin coerciție resursele dorite de pe un anumit teritoriu.

Ideile principale sistematizate în *Anatomia statului* sunt susținute de argumente puternice din perspectiva principiilor filosofice libertariene, însă nu și prin prisma complexității sistemului social în care se plasează deopotrivă și individul, și statul. Cu alte cuvinte, deși valabile în principiu, adevărurile din *Anatomia statului* nu spun întregul adevăr despre relația individ-stat-societate. Animat, pe acest subiect, de un pronunțat spirit polemic, Murray Rothbard nu a luat în considerare obiecțiile și contraargumentele posibile aduse propriilor puncte de vedere, și nici contextele în care principiile libertariene necesită o aplicare mai flexibilă la cazuri particulare. Neavând cum să redea ideile principale mai sintetic și coerent decât a făcut-o însuși Murray Rothbard,

acest cuvânt înainte va corela câteva teze ale lucrării sale cu obiecții și completări contextuale.

Definiția rothbardiană a statului se bazează pe distincția lui Franz Oppenheimer dintre *mijloacele economice* și *mijloacele politice*. Sociologul și economistul german include în categoria mijloacelor economice munca personală și schimbul liber de produse, iar în categoria mijloacelor politice, multitudinea instrumentelor de confiscare unilaterală a roadelor muncii altora. În sfera mijloacelor economice, tranzacțiile libere de produse *sporesc bunăstarea* percepută a tuturor părților implicate, deoarece nimeni nu renunță la bunul său propriu decât dacă acordă o valoare sau utilitate mai mare bunului primit la schimb. Dimpotrivă, în sfera mijloacelor politice, tranzacțiile forțate *reduc bunăstarea* victimelor acestora indiferent dacă este vorba de confiscare unilaterală sau schimb neconsimțit de bunuri. Persoana care este privată cu forța de o parte a bunurilor agonisite prin muncă și schimburi libere se simte, în mod fatal, sărăcită, chiar dacă agentul discreționar al tranzacției forțate oferă „la schimb” alte bunuri. Bunurile nesolicitate primite în contrapartidă nu compensează și nu pot compensa valoarea bunurilor confiscate.

Grupând mijloacele de asigurare a supraviețuirii și prosperității în două clase contradictorii, anume *mijloacele economice* și *mijloacele politice*, Murray Rothbard consideră (asemenea lui Franz Oppenheimer) că statul este „organizația societății care folosește mijloacele politice”, mai exact, organizația care „încearcă să mențină un monopol asupra forței și violenței pe un teritoriu dat”, prădând și jefuind proprietatea privată în mod „legal, ordonat și sistematic”.

Atât distincția dintre mijloacele economice și mijloacele politice, cât și definiția statului sunt plauzibile în lumina clarificărilor conceptuale aduse de Oppenheimer și Rothbard, însă ele oferă o perspectivă reduționistă asupra societății. În mod indiscutabil, temelia oricărei societăți este formată din producători, altfel spus, din indivizii care *pot și vor* să-și asigure supraviețuirea și prosperitatea exclusiv prin muncă personală și schimb liber de produse. Toate bunurile care constituie avuția indivizilor și națiunilor, fără excepție, provin din această sursă. Este însă, de asemenea, un fapt indiscutabil că o parte însemnată a societății nu are capacitatea sau voința de a folosi exclusiv mijloace economice pentru a supraviețui și prospera. Folosesc oare toți acești oameni mijloacele politice ale statului pentru a-i jefui pe producători în mod legal, ordonat și sistematic? Evident că nu. Există oameni vulnerabili (sau doar nenorocoși) care nu folosesc (eficient)

mijloacele economice și care sunt întreținuți benevol de semenii lor productivi. Există, apoi, oameni care refuză atât munca personală și schimburile libere, cât și mijloacele de jaf legal, ordonat și sistematic, preferând să-și însușească proprietatea privată a semenilor lor pe cont propriu, mai precis prin fraudă, jaf și crimă. Mijloacele folosite de aceste două categorii de persoane nu par să fie nici economice, nici politice.

O altă obiecție posibilă privește dimensiunea coercitivă a acțiunilor prin care statul își procură bunurile de care are nevoie. Este un fapt incontestabil că orice stat recurge și la instrumente violente – precum taxarea, impozitarea și confiscarea – pentru a-și asigura resursele, însă nu întotdeauna. Dincolo de activitățile economice desfășurate pe baza activelor aflate în proprietatea lor, statele din societățile civilizate recurg, pe o scară din ce în ce mai largă, la împrumuturi și schimburi comerciale. Statul acționează nu doar în ipostaza de mare prădător, ci și în aceea de mare agent economic, respectând într-o măsură rezonabilă regulile economiei libere de piață.

Asociind *corect*, însă nu și suficient de explicit statul cu „monopolul utilizării [legale a] forței și violenței”, Murray Rothbard pare să inducă indivizilor o atitudine de ostilitate exagerată în raporturile lor cu statul. Oamenii detestă

monopolul (adică dreptul exclusiv de a dispune de ceva sau a efectua ceva) în general, oricare ar fi domeniul de referință. Ei tind să deteste monopolul într-o măsură și mai mare dacă el vizează utilizarea forței și violenței. Aparent paradoxal însă, monopolul constrângerii legitime ferește indivizii (în speță, producătorii) și societatea de rele mult mai mari. Slăbiciunea statului (ca prădător monopolist „legitim”) s-a corelat de foarte multe ori de-a lungul istoriei cu proliferarea prădătorilor privați. Coerciția sistematică, însă moderată, predictibilă și limitată a statului a lăsat loc violenței samavolnice, haotice și exagerate a hrăpăreților de tot soiul. Deseori, statul (civilizat) obstrucționează munca personală și schimburile libere de produse prin reglementări excesive și le descurajează prin aplicarea taxelor și impozitelor, însă prădătorii privați care profită de slăbiciunea sau absența statului le fac aproape imposibile. Dacă starea de marasm se perpetuează, din ce în ce mai mulți producători își abandonează statutul îngroșând rândurile hoților și tâlharilor. Germania din timpul Războiului de 30 de ani (1618-1648), Franța din timpul primilor ani ai Revoluției franceze (1789-1799), Somalia și Sudanul din zilele noastre ne oferă exemple grăitoare în acest sens. Regenerarea economică a unui teritoriu devastat de anarhie pare să se coreleze cu întărirea, iar nu cu înlăturarea monopolului asupra folosirii forței și violenței.

În contextul definirii conceptului de stat, Murray Rothbard reiterează teza că statul este o parte a societății, nefiind identic cu societatea. Luată ca atare, afirmația pare autoevidentă, însă lucrurile se complică atunci când încercăm să spunem ce fel de parte a societății este statul. Este statul o parte constitutivă a societății sau doar una oarecare? Dacă statul este o parte oarecare a societății, ar trebui să identificăm și alte autorități de ultimă instanță cu rol de reglementare a vieții publice. Dacă statul este o parte constitutivă a societății, ar trebui să indicăm eventualele sectoare ale vieții sociale care sunt libere de ingerințele statului. Istoria demonstrează că statele nu acceptă statutul de parte oarecare a societății și, pe cale de consecință, nici situațiile de „stat în stat” la nivelul vieții publice. Rând pe rând, nobilii și clericii (de exemplu) s-au văzut nevoiți să cedeze statului, fie și formal, statutul de autoritate de ultimă instanță în propriile fiefuri. În prezent, pare să nu existe nici un segment al vieții publice care să scape supravegherii statului ca autoritate de ultimă instanță. (Foarte mulți oameni ar adăuga aici mențiunea că statutul de parte constitutivă a societății reprezintă un progres pe linia configurării statului.) Pe de altă parte, pentru a evita transformarea în stat totalitar, statul unei societăți civilizate ar trebui să nu se insinueze în toate compartimentele vieții sociale. Înainte de toate, viața privată a oamenilor poate fi

lăsată în afara statului și chiar împotriva statului, chit că granițele vieții private emerg din ciocnirea voințelor militante care luptă pentru definirea și recunoașterea lor.

Nefiind identic cu societatea, ci parte (constitutivă) a societății, statul nu-și poate îndeplini rolul asumat doar prin utilizarea forței și violenței. Guvernarea trebuie să se bucure de sprijinul, acceptarea sau măcar resemnarea majorității guvernanților. Într-o reformulare liberă a unei butade cunoscute, poți face ordine cu baioneta, dar nu te poți așeza pe ea.

În societățile organizate politic ca democrații liberale, statul se înfățișează ca *reprezentant și agent* al voinței naționale. Murray Rothbard argumentează însă convingător că „[g]uvernul nu reprezintă în niciun sens precis majoritatea popular”, astfel încât cetățenii să poată spune „Noi suntem statul” sau „Noi guvernăm”. Indiferent de numărul cetățenilor cu drept de vot, de nivelul prezenței la vot și de rezultatele alegerilor, va exista întotdeauna o categorie de cetățeni care nu și-a dat consimțământul la măsurile guvernanților.

Deși distincția și antagonismul dintre guvernanți și guvernați se va păstra indiferent de progresele făcute pe linia democrației liberale, există posibilitatea reală de a limita abuzurile minorității și tirania majorității. Prin aplicarea principiului „majorității concurente” avansat de John C.

Calhoun, *organismelor politice* ale minorităților li se poate conferi puterea negativă de a amâna, suspenda, bloca sau anula hotărârile opresive ale majorității. Evident, această putere negativă ar trebui aplicată cu discernământ și în cadre constituționale clare, altminteri „mâna activă” a statului ar fi cu totul paralizată. Majoritatea nu are dreptul să tiranizeze minoritatea, însă nici minoritatea nu are dreptul de a împiedica abuziv majoritatea să acționeze.

În spiritul filosofiei libertariene, Murray Rothbard recomandă lărgirea ariei de aplicare a principiului majorității concurente, astfel încât nu doar organisme politice ale minorității, ci și indivizii să aibă puterea negativă de a amâna, suspenda, bloca sau anula anumite măsuri considerate ca fiind opresive. Această recomandare ar funcționa teoretic într-o lume populată de ființe perfect raționale și de mare elevație morală, însă nu și într-o societate compusă dintr-un număr semnificativ de oameni ignoranți și înclinați spre rău. Abuzurile puterii negative pot fi la fel de distructive ca cele ale puterii active.

Deosebit de percutante sunt considerațiile lui Murray Rothbard cu privire la rolul sacerdoților și intelectualilor în apărarea statului față de inamicii săi interni sau externi. În plan intern, statul pare a se teme mai curând de masa guvernaților pașnici decât de concurenții privați în sfera

aplicării forței și violenței. Dacă nu sunt binecuvântate de sacerdoți sau justificate convingător de „cărturari”, măsurile opresive ale statului riscă să declanșeze răscoale și revoluții. Aceste mișcări de revoltă împotriva deținătorilor puterii politice nu depind atât de mult de magnitudinea exploatării și oprimării, cât de insuficiența sprijinului primit din partea instituțiilor însărcinate cu stimularea supunerii benevole. Mulți tirani odioși au murit din cauze naturale în paturile lor, în timp ce unii conducători moderați, angajați pe calea reformelor, au sfârșit pe eșafod. Dat fiind faptul că mișcările de revoltă diminuează producția și comerțul, statul nu-și mai poate extrage suficiente resurse din surplusul producătorilor și poate fi chiar înlăturat în favoarea altor agenții statale. Istoria ne oferă nenumărate exemple de state intrate în disoluție din cauza discordiilor interne.

Rolul clericilor și intelectualilor este la fel de evident (însă mult mai condamnat) atunci când statul este amenințat de inamicii săi externi. Mai precis, clericii și intelectualii se unesc în efortul de a șterge granița dintre guvernanți și guvernați, astfel încât societatea să se contopească temporar cu statul, iar războaiele dintre state să ia forma războaielor dintre societăți. Mobilizarea guvernanților în lupta de apărare a intereselor guvernanților a crescut exponențial pierderile

materiale și umane ale războaielor. Ea constituie una dintre cele mai mari calamități abătute asupra umanității.

Ultimul subiect adus în atenție de Murray Rothbard în *Anatomia statului* este distincția făcută de Albert Jay Nock între *puterea socială* și *puterea statală*. Aplicată asupra naturii și în acord cu legile naturii, puterea socială ar fi reflectată de cooperarea liberă a oamenilor în procesul de transformare a resurselor naturale în bunuri necesare supraviețuirii și propășirii. Prin contrast, puterea statală ar fi exercitată asupra omului și s-ar vădi în drenarea roadelor muncii libere și productive în favoarea unor guvernanți neproductivi sau chiar antiproductivi.

Asemenea distincției dintre mijloacele economice și mijloacele politice, diferențierea puterii sociale de puterea statală se justifică în principiu, însă poartă amprenta unei polarizări și antagonizări excesive. Este indiscutabil că oamenii orientați spre descoperirea legilor naturii și societății sunt mai predispuși la cooperare (voluntară), iar cooperarea se corelează direct cu creativitatea, sânguința și eficiența. Creșterea ariei de aplicare a puterii sociale și a utilizării mijloacelor economice nu doar că sporește bogăția societății, ci o și distribuie în avantajul tuturor claselor și categoriilor sociale. Pe de altă parte, istoria ne oferă destule exemple care ilustrează marasmul economic și social produs de

hipertrofierea puterii statale și de propensiunea acesteia de a-și impune voința în răspărul legilor naturii și societății. Este suficient să luăm în considerare doar situația din societățile tiranizate de regimuri comuniste totalitare. Totuși, puterea statală nu este intrinsec malefică și nu se opune automat exercitării puterii sociale. Mai mult, puterea socială nu-și poate produce efectele benefice decât dacă „mâna activă” a puterii statale este suficient de puternică pentru a inhiba tentația spre furt și jaf a majorității populației.

În ordine argumentativă, putem să punem sub semnul întrebării sau chiar să respingem afirmațiile că orice stăpânire vine de la Dumnezeu, că statul este expresia voinței naționale și că puterea politică își propune înainte de toate să servească interesul public (sau măcar interesele majorității populației). În fapt, așa cum bine a constatat Franz Oppenheimer, orice agenție politică intră pe scenă în calitate de *cuceritor*, indiferent dacă este vorba de un război extern sau de o competiție electorală internă. Puterea politică se cucerește. Ea nu este primită în dar și nu se tranzacționează după legile pieței libere. Apoi, oricât de mult ar înainta pe drumul civilizației, statul își va păstra atributele intrinseci de prădător. În ordine naturală, leul nu va mânca niciodată paie ca boul și nici statul nu va renunța total la utilizarea forței și violenței.

Aparent paradoxal însă, păstrarea alurii de prădător pare indispensabilă pentru îndeplinirea rolului de menținere a ordinii publice, atât de necesar pentru stimularea producției și schimbului liber de produse. Nu doar membrii agenției politice sau „prădătorii privați” au tentația fraudei, hoției, jafului și crimei, ci majoritatea populației. Or, această tentație nu pare să poată fi inhibată altfel decât prin prezența unei agenții care luptă să-și mențină monopolul folosirii forței și violenței.

Viața alături de un prădător de top – statul – nu este întotdeauna confortabilă, însă, din fericire, există instrumente – evident imperfecte – de limitare a exceselor de putere. Sfera de acțiune a statului poate fi îngădită de carte constituțională care le garantează guvernaților anumite drepturi și libertăți fundamentale. Actele de guvernare pot fi orientate spre satisfacerea intereselor majorității populației prin respectarea principiilor de organizare democrat-liberale. Interesele minorității pot fi protejate prin aplicarea principiului majorității concurente. Fără îndoială, prin încercări și erori, societățile civilizate vor identifica și aplica alte asemenea instrumente (și ele imperfecte) de prevenire a abuzurilor de putere din partea statului.

Murray Rothbard a evidențiat corect atributele de prădător ale statului, însă s-a limitat la ele și le-a exagerat. În ciuda nenumăratelor crime și abuzuri comise de agențiile statale de-a lungul istoriei, instituția statului pare indispensabilă. Nici piața, nici instituțiile societății civile nu oferă, cel puțin deocamdată, instrumentele eficace de menținere a ordinii publice, ordine atât de necesară producției și schimbului liber de produse. Ca orice lucru din realitate, statul este imperfect, însă, din fericire, el acceptă să se reformeze în direcția respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale individului.

Gheorghe-Ilie Fârte